

La por de sentir-se botxí

written by Roger Mallola | 7 de setembre de 2024

Han passat dues eleccions a Catalunya aquest any 2024 i els resultats han consolidat la força constructiva de l'abstenció projectada contra el processisme, la qual avui supera els nou-cents mil electors catalans. El Parlament de Catalunya és un caos paralitzant facin el que facin els partits, inclosa la ja investidura d'un espanyol socialista a la presidència del Govern de la Generalitat. La degradació del marc processista és absoluta, i és una bona notícia, sense saber si encara hauran de caure més avall. No obstant això, la feina no està acabada ja que el processisme polític, tot i que molt debilitat, no és mort.

En aquest context, a les xarxes, al món de Twitter/X sobretot, encara hi batega un impuls que és molt lògic, i a priori necessari, el qual consisteix a criticar els ciutadans que han tornat a votar els partits processistes fins a donar-los representació parlamentària substantiva a Catalunya amb prop del milió de vots. Els adjectius que aquests tuitaires fan servir per descriure aquests votants en el seu comportament electoral de resistir-se a abandonar el processisme polític són variats, però es poden resumir en atribuir-los la condició de babaus (: que no té cap malícia, que no es malfia de res, que tot ho troba bé, que es deixa portar dòcilment per altri), o, d'estúpids o toixos (: d'escassa intel·ligència).

Davant de la traïció explícita i impossible d'amagar per part tots els partits processistes, la qual es presenta embolcallada d'actituds d'arrogància i menyspreu cap als ciutadans que els han votat, i de la qual tothom n'és coneixedor i n'ha pres consciència després de set anys de tragèdia, és natural, en primera instància, que els més responsables de les xarxes acusin aquests ciutadans amb aitals adjectius o altres de la mateixa natura. El gruix d'aquests ciutadans que han votat processisme (en són un milió i, per

tant, s'han de veure com un tipus d'home mitjà, un tipus, no únic, d'home mitjà a Catalunya) no els trobem en aquestes mateixes xarxes esperant lliçons volgudament racionals sobre les conseqüències del seu ja vot passat i, en conseqüència, cal diferenciar-los dels mercenaris del règim (periodistes o prebendats a sou) que excusen l'inexcusable en aquestes mateixes xarxes quan intenten contrarestar la força dels que es resisteixen a l'ocupació.

No obstant això, no pot ser que tots aquests ciutadans que fins avui han donat suport al processisme polític siguin rucs, d'una banda; o cecs que no veuen res, de l'altra. Tot és molt clar, diàfanament clar. Tothom veu el que han fet els polítics processistes i les conseqüències sobre el país que aquests han provocat. Si no podem titllar ni de rucs ni de cecs als fins avui votants del processisme, perquè no són ni l'una cosa ni l'altra, què ha d'estar passant per les seves ments perquè encara no s'hagin desconnectat d'aquesta adhesió política que aparentment els segresta d'una manera il·lògica, i políticament no natural, a uns individus deplorables que estan destruint el país per tots cantons?

Si bé hi ha diversos elements d'ordre psicològic-social que poden ajudar a explicar aquest comportament electoral, un dels quals sobresurt de manera eminent, a saber: la por a sentir-se botxí. Figura àmpliament repudiada, cal aturar-se un moment a examinar l'origen d'aquest rebuig. A diferència de la figura del reu convicte i ajusticiat, la figura social i política del botxí no ha estat tan estudiada. En la transformació de les societats de l'Antic Règim a les modernes amb l'estat liberal contemporani, a Europa i dins del context del debat al voltant de l'eficàcia moralitzant de les execucions públiques, les quals tenien la funció d'escenificar un teatre moral, la valoració de la figura del botxí "va veure radicalment modificada la seva apreciació psicosocial, tant en l'aspecte personal com en el col·lectiu, i de totes les formes imaginables. Aquests canvis, els quals van afectar de manera

radical a com encarar-se psicològicament tant en l'àmbit públic com en el privat a la feina dels botxins, van motivar que aquesta figura passés de ser un personatge generalment anònim i ocasionalment admirat pels seus conciutadans a transformar-se en el gran protagonista en el nefast teatre del cadafal: un individu odiat, envilit, mal pagat per l'estat i repugnat per a una societat que, al final, acabava projectant en la seva persona tots els seus odis, supersticions i complexos".

Més encara, "el botxí s'ha comportat com un mirall deformador que reflecteix tot allò de més atàvic, tràgic, immoral i degradant que es troba en el comú de les persones, i que ningú no acceptaria tenir-ho en un mateix, ni en l'essència mateixa de l'ordre constituït." I és així que el botxí va ser "degradat a la consideració d'individus servils, degenerats i miserables que posaven la seva ànima al servei d'un poder brutal a canvi d'una remuneració exigua. La burla, el desdeny, l'odi, la superstició i l'exigu suport institucional cap a la seva figura van convertir l'executor de sentències patri en un exclòs social, moralment reprovat, que generalment passava la major part del seu temps amagant la seva ocupació per tal que ell mateix i els seus pròxims poguessin mantenir una vida digna" ([Francisco Pérez Fernández, 2013](#)). Avui dia, la imatge del botxí se'ns presenta difusa en l'esfera psicosocial com a cosa pròpia del passat. La força metafòrica del seu simbolisme, però, roman present entre nosaltres, sota formes més suaus i suportables.

El règim malda perquè els catalans oblidem, no tant el 1r d'octubre, com la legitimitat política del mandat irrevocable que n'emana; perquè ometem, no la declaració d'independència –que mai no va ser–, sinó la vigència de les obligacions legals i, per tant, polítiques, que els representants escollits, amb el mandat popular, es van donar a si mateixos en proclamar-la; perquè, a partir d'aquí, la defensa i

consolidació d'un estat independent català ens deixi de semblar, com seria natural, el primer i més elemental deure de ciutadania de qualsevol català lliure i passi a semblar-nos una cosa que, en tant que quimèrica, el fet d'ometre-la o de renunciar-hi no mereixi cap mena de càstig, ans la nostra més empàtica –i servil– commiseració.

La pressió mediàtica de l'aparell institucional amb què el poder espanyol exerceix l'ocupació sobre la nació catalana és molt intensa, i s'esforça a dissimular el fet que, a causa d'aquest incompliment tan clamorós, el pacte social entre poble i representants s'ha trencat. Si no ens trobéssim en una situació com el lamentable estat de putrefacció fastigós que actualment ens veiem obligats a suportar, sinó que habitéssim un estat de coses pura i simplement normal, l'opinió publicada, fent honor a la seva alta responsabilitat envers els ciutadans, no podria deixar d'assenyalar cada dia el fet elemental que la renúncia de tots els representants polítics processistes –i de manera molt especial els 72 diputats que van votar la *Llei de transitorietat jurídica i fundacional de la República*– a fer efectiu el mandat del referèndum d'autodeterminació és –cal dir-ho pel seu nom– un crim d'alta traïció en contra del poble de Catalunya.

En altres temps, el poder legítim de qualsevol país, inclosos els democràtics, atesa la naturalesa mateixa de tal crim, entès com a atemptat d'extrema gravetat contra l'existència del fonament polític sobre el qual aquell poder s'assenta (l'estat nacional), castigava aquest delicte amb la pena de mort. Això era especialment així en temps de guerra. Tenint en compte la situació de Catalunya de país ocupat per les armes, i considerant que tota ocupació no és sinó el manteniment per la força d'un estat latent de guerra de més o menys intensitat ("guerra política") d'un país sobre un altre, l'alta traïció hauria de rebre, de forma natural, la pena capital.

En la situació de present, en què la pena de mort ha estat exclosa del règim penal en les democràcies occidentals

europèes, la praxi exposada prèviament d'execucions sumàries només pot prendre forma simbòlica, i el màxim càstig que es pot imposar és, en la situació més rigorosa dels casos, la cadena perpètua. En el cas de Catalunya, tal desenvolupament polític legal no es contempla perquè la justícia que s'imparteix és una de forana, i les condemnes prou conegudes de presó han estat resultat de crims definits i decidits pels espanyols, no pas pels catalans. En una perspectiva d'aquest tipus, es pot dir que no hi ha debat polític ni moral sobre l'anàlisi del crim i del càstig en la Catalunya actual. Hi ha una altra cosa, que és la perpètua maniobra de distracció i de desistiment de responsabilitats.

Quan els catalans que ens volem nació política mirem la política actual i la dels darrers anys, se'ns apareix nítidament la idea d'alta traïció contra el poble de Catalunya, i immediatament i correlativa la idea d'acusació, de necessitat de justícia i de condemna pel crim comès pels líders processistes. I és llavors que el delicte d'alta traïció se'ns fa present en la consciència, tot necessitant una resolució judicial i penal. I és aquí que tots els catalans som obligats a fer un judici simbòlic, personal i íntim, perquè no pot anar més enllà, on la seva resolució és clara i evident perquè les proves incriminatòries són conegudes i explícites als ulls de tothom: els polítics catalans no van declarar l'Estat català independent i van sabotejar el dret del poble català a defensar-lo. I és així que l'obligació primera de fer un judici va seguida per una altra que és la de fer efectiva la sentència, és a dir, a exercir la funció de botxí.

La idea de ser el botxí d'una pena capital aplicada als polítics processistes ens ha de semblar no adequada si ens centrem en la mateixa acció, perquè se'ns presenta immoral i extrema en la seva forma, i ens remet a aquelles imatges de l'edat mitjana i de l'edat moderna i contemporània fins a l'abolició de la pena capital en els codis penals d'Occident.

Però a la vegada, tots els polítics processistes no poden sinó ser acusats del delictes d'alta traïció. I la condemna hauria de ser la pena de mort si fóssim en un altre moment de la història –ho seria segur en temps de guerra, i la funció de botxí hauria de ser executada per un escamot d'afusellament. Si això és així, i ho és, la pulsio dels ciutadans de sentir que aquest és el càstig que cal donar als polítics processistes, i que ells no poden ser sinó els seus botxins esdevé òbvia i natural en les seves ments. El sentit de responsabilitat hi és present en aquest perfil ciutadà perquè és de tothom conegut que el traïdor ha de ser executat pel més proper, pel més íntim a la persona que ha traït. El sentiment hi és, doncs, i l'*a priori* deure de càstig també, perquè el mal fet és immens, i sentir-lo és políticament i humana comprensible. Però també és raonable pensar que aquests ciutadans que voten processisme visualitzin una creença paral·lela que els faci sentir que no poden, en cap cas, ser botxins. La figura en el seu ésser els genera vertigen. Més encara, és tan profund el pànic que senten d'haver d'incorporar aquesta condició en el seu ésser íntim, que la prou coneguda sensibilitat victimista o de víctima –aprofitada vilment pels polítics processistes– conté una sort de mur pantalla cognitiu que l'allunya encara més per tal de ni tal sols plantejar la possibilitat de transformar-se en aquesta figura.

El grup de ciutadans que encara han donat suport electoral als partits processistes en les eleccions d'enguany no són babaus, ni estúpids ni toixos. Quan s'adrecen al món polític i són reclamats a ser els botxins dels processistes, en ells se'ls presenta una forta contradicció entre la seva responsabilitat en els afers col·lectius i el seu sistema moral. És aquesta visió simbòlica i la seva aparent contradicció emocional el que tenen al pensament, malgrat que mirat des de fora i amb ulls de present, aquest esquema mental sigui irracional de ser plantejat i, sobretot, de ser sentit: som en democràcia, i és mínimament normal fer fora els polítics que no compleixen els

seus compromisos amb la ciutadania. I, no obstant això, s'insisteix en el gest: un bon gruix de ciutadans malgrat ser coneixedors de la veritat de la traïció processista no poden aturar l'impuls que els força a votar Junts, ERC o la CUP, perquè el no gest els situa en una condició de botxí simbòlic que el seu sistema moral i l'autoimatge que construeixen d'ells mateixos són incapaces d'assumir. Un botxí simbòlic que significa aplicar una 'pena capital política' que no és sinó apartar de la política els traïdors, i fer-ho mitjançant el no gest de no votar-los. I aquesta impossibilitat d'executar la sentència és perquè, quan hi pensen, la figura del botxí se'ls apareix tràgicament.

La projecció psicològica d'aquests electors cap a la idea del botxí del passat i la reproducció en el present de la imatge que es té d'aquesta figura social pot explicar-se a partir de diversos marcs teòrics, com el de la reproducció de patrons a través de les generacions o la psicologia col·lectiva en les identitats nacionals a través de la història. Així, en un país ocupat per la força de les armes, on la justícia que s'aplica és la de l'ocupant, el botxí esdevé una figura repulsiva, impossible de ser assumida de forma personal pels individus del col·lectiu que pateix l'ocupació. De més a més, la violència física primera, que és explícita, per tant, i que acompanya tota ocupació, en el nostre cas una violència directa i permanent patida dels del 1714 fins al 1981 ininterrompudament, genera un [trauma transgeneracional](#), que vol dir que d'alguna forma aquest trauma s'hereta, i el qual pren formes individuals i col·lectives que hom podria avaluar com desviacions del pensament i de la conducta.

En el nostre cas, la desviació principal que incorpora aquest segment de població catalana de la violència heretada és la incapacitat de sentir plenament els valors associats al concepte d'home lliure en democràcia, això fa que la seva conducta política esdevingui una sort de ritual en què el sentit de responsabilitat política és delegat des del primer

moment en uns 'personatges escollits', i fa d'aquest grup traumatitzat una entitat que es deixa portar i que renuncia a un poder que li és atorgat legítimament pel fet viure en democràcia. A causa del trauma, l'home de vot processista té una sensibilitat predemocràtica, de no poder assumir la responsabilitat de ciutadà complet. No s'acaba de sentir del tot home lliure, sinó membre d'un sistema estamental amb drets i deures restringits. Tot això li genera una tempesta mental, i la seva decisió, la més segura per a ell, és continuar fent el mateix, que és votar els polítics processistes, invocant implícitament que uns altres facin la feina. Aquestes dues idees podrien donar una primera imatge de com és el perfil d'aquest ciutadà que encara vota processista. Així, doncs, podem etiquetar-los de moltes coses, però no com de poc intel·ligents o, directament, de rucs.

I, no obstant això, aquesta sensibilitat és profundament catalana, estructuralment catalana, i per això és immoral acusar que la identitat individual i col·lectiva d'aquests electors s'està espanyolitzant; o titllar-los de botiflers o còmplices, per passiva, de la traïció. Més encara, la funció del botxí implica també una individualitat extrema, atès que qui es posa una caputxa i es prepara per tallar caps no es pot amagar darrere la massa sinó que és un individu ben definit. I és així que en això aquests votants encara són molt catalans, perquè no voler ser botxí neix de la personalíssima individualitat, una tal que ens ha salvat en molts moments de la història, en ser un replegament que encapsula la catalanitat de l'individu i no deixa, per a bé o per a mal, entrar-hi res. Aquest paradigma ens revela que avui no és un lligam psicològic ([identificació partidista](#)) allò que hi ha entre els ciutadans processistes que els voten i els polítics processistes votats, sinó que és una propietat individualíssima i intransferible de la psicologia individual d'aquests catalans que no volen sentir-se botxins –és veritat que aquest tipus de ciutadà té la manca de no ser capaç de copsar el perill col·lectiu que suposen els polítics

processistes, però això no vol dir que estiguin lligats a ells. El país avança, i ho fa sovint emmascarat en formes gairebé intel·ligibles a primer cop d'ull.

Tota aquesta elucubració discursiva anterior podria ser sobrera, però la raó de ser exposada la trobem en el que es presenta en el segon paràgraf d'aquest escrit. La crítica actual contra aquest grup de ciutadans que han votat el que han votat els darrers mesos en dues eleccions, és a dir, que el seu vot ja ha estat emès, i quan les pròximes seran les municipals del 2027, bo i tenint en compte que les del parlament forà no s'avancen, és molt poc intel·ligent, i no té cap mena de sentit polític, i menys encara si aquesta crítica es vol presentar com a element racional de lluita per a l'alliberament nacional.

La raó primera per la qual, en el present d'avui, del setembre del 2024, no és adequada la crítica contra el grup social dels electors encara processistes és que la diagnosi de titllar-los d'inferiors de pensament, o curts d'intel·ligència, és analíticament errònia, mancada de fonaments teòrics, i arrogant en la seva forma. Davant de la realitat descrita prèviament, els que es creuen intel·lectualment superiors als que voten processistes no són capaços d'incloure marcs i variables històric-socials-psicològics en les seves equacions suposadament analítiques i precises. Aquests crítics, potser també per un tipus de dolor existencial que pateixen, que patim tots els catalans pel sol fet de ser fills d'un país ocupat, tenen condicionada la seva racionalitat, esbiaixada cap a un bloqueig en l'empatia, i, per tant, són incapaços de crear marcs teòrics adients per al tema del qual volen sentenciar, que no és cap altre que la més elemental condició humana. Un dolor existencial, cal dir, que sempre procura amagar-se al fons de l'ànima, com un paràsit a l'intestí, i que només amb molt d'esforç intel·lectual pot ser forçat a emergir en la claredat de la consciència.

La segona raó per escriure aquest text deriva de la primera, i és que s'està fent un judici moralitzador a aquest grup que encara vota polítics processistes. Si la comprensió del comportament polític d'un grup és errònia, també ho serà la seva avaluació moral. Quan se'ls acusa de rucs o toixos, se'ls està degradant en algun element de la seva condició d'individu en societat. Si se'ls volgués tractar de traumatitzats o, directament, de tarats, que és el que es podria despendre d'aquest article, el que caldria preguntar-nos és si en aquest país hi ha algú que no tingui incorporat en el seu ésser una tara o un trauma el qual, eventualment, i pel que ens interessa aquí, no tingui conseqüències indesitjables en el comportament polític o prepolític. No crec que hi hagi ningú que se'n salvi. En tot cas, no és sobrer dir que sembla que no som prou conscients que, de més de tres segles com a nació ocupada, només hem viscut els darrers quaranta en un teòric sistema democràtic, i ben segur en una democràcia vigilada, i això és relativament poc temps per crear un tipus d'home que sigui conscient de la seva natura com a home que es vol lliure i que sap què signifiquen plenament els conceptes democràcia i drets fonamentals. I, així i tot, comptant aquest grup de ciutadans i sabent com senten el món polític, l'avenç de tot el demos català els darrers anys ha estat espectacular.

També és fàcil passar de l'etiqueta d'inútil a l'etiqueta de dolent o imbuït de males intencions. La maldat existeix, però en el nostre racó de món no pren, en els seus prototips socials majoritaris, aquesta forma de comportament polític. És important d'insistir que aquesta reflexió és relativa al poble menut, no als polítics processistes, alguns dels quals directament se'ls pot definir com a criminals i malvats.

La tercera raó, i la més important, és que aquesta crítica representa, encara que sigui involuntàriament, una maniobra de distracció respecte a l'anàlisi adequada de la situació present del fet sociopolític a Catalunya, i al focus on cal posar avui tota l'energia que es vol per alliberar el país. I

és que aquesta artilleria discursiva a les xarxes com Twitter/X, desplegada per individus amb els quals crec compartir objectius polítics, xarxes que són les més dinàmiques i, en certa manera, estan en avançada respecte al gruix del cos social, genera una pols d'ambient que amaga, encara que sigui parcialment, el fet que ja hi ha un exèrcit de ciutadans que també està en avançada, tant políticament com, sobretot, cognitivament, i preparat per al moviment següent. És l'exèrcit de l'abstenció. Aquest grup està compost per individus políticament més forts, els quals tenen gairebé epigenèticament incorporada la idea de l'home lliure que actua políticament en democràcia, i que per a ell no votar processista i abstenir-se no és fer de botxí de ningú, sinó tot al contrari, amb el seu no vot el que fa és ennoblir i dignificar la seva condició, i treballar per un futur millor.

Hi ha més de nou-cents mil ciutadans que s'han abstingut, i que estan preparats per escoltar noves propostes, nous discursos i noves actituds. Ficar avui aquests centenars de milers de vots al Parlament en un sol actor representaria tenir el primer (i únic fins que no es demostrés al contrari) grup independentista, el qual condicionaria la política catalana de forma determinant fins al punt de fer-la ingovernable en el sentit d'interès espanyol, però esdevenint la unitat principal de direcció, lideratge i força al servei de la construcció del nou estat independent per a Catalunya. Crec que aquest gruix de gairebé un milió de catalans està obert a mirar i a escoltar, encara que, el setembre del 2024, no està disposat a donar el seu vot a ningú. Avui només pretén escoltar discursos i raons, i auscultar actituds vitals associades.

Per això, potser cal dir que aquests líders d'opinió, que evidentment tenen tot el dret a dir el que vulguin allà on vulguin en una societat on el dret al pensament i a l'opinió és una garantia indefugible, s'haurien de qüestionar fins a quin punt els seus discursos relatius al tema d'aquest article

no són un factor negatiu més que no pas un de positiu en la lluita d'alliberament en la qual està immers el poble al qual pertanyen, i que potser caldria que la seva energia, que segur que és molta, fos canalitzada a aixecar o ajudar a aixecar actors polítics els quals siguin capaços de la doble tasca de saber finalitzar un procés d'alliberament nacional en un context de democràcia vigilada, i al mateix temps de tenir present que una condició necessària però no suficient d'aquests possibles actors, és que no només cal saber fer la independència sinó que la gent, el poble menut, avaluï amb els seus vots aquests projectes que diuen saber com fer-la. Dos elements indispensables en una tasca de màxima exigència, la qual esdevé més feixuga encara si hi ha tot un reguitzell de dinàmiques que, més que ajudar, boicotegen l'acció important, per molt voluntarioses i plenes de bons propòsits que siguin. La política d'alliberament a Catalunya és un problema sobretot moral, de cognició, en què el discurs i les actituds associades són un pilar fonamental. Tot el que sigui netejar-lo i ordenar-lo per a aquesta causa vital haurà de ser vist com un servei al país.

Una raó final, i potser basada més en una previsió futura que no pas en un fet de passat, és la funció que aquest grup, que encara ha votat processista, pot arribar a tenir en el futur de la construcció del projecte independentista. I no perquè continuï votant els processistes com per a quan deixi de fer-ho. Més encara, allò que importa ara d'aquest grup no és el seu comportament polític (avui hi ha els altres nou-cents mil electors preparats per rebre direcció i lideratge) sinó la seva sensibilitat sociopolítica i l'espai simbòlic emocional que representa en el cos nacional català.

El grup social que ha votat els partits processistes conté una sensibilitat absolutament catalana, però que és disfuncional per aixecar un sistema de voluntat de poder que sigui el motor i l'avançada activa per a fer la independència. És una sensibilitat construïda en termes de voluntat de presència, la

qual conté un component excessivament moral en l'acció política. Però la idea de no voler ser botxí haurà de servir per balancejar una acció constructora (la de l'alliberament nacional) que indefectiblement portarà incorporades dosis no menors d'allò que vulgarment en diem mala llet. Aquesta sensibilitat no pot ni ha de liderar res que estigui relacionat amb el combat al front, i per això cal fer fora del parlament nacional els polítics processistes tan aviat com sigui possible. Però aquesta sensibilitat, la de no voler ser botxí, ha de ser afegida, no com un motor, sinó com un sistema d'alerta, com un sismògraf, en la presa de decisions de l'acció política. Ens haurà de servir per controlar les pulsions d'odi excessiu enmig del fragor de la batalla que encara ha d'arribar, i per suprimir els desitjos de venjança un cop hàgim guanyat la nostra llibertat.

Més encara, aquesta sensibilitat ens serveix avui, també, en el camí de la lluita imposada per la història, i servirà com un bàlsam espiritual per als ferits, allò de posar bandatges i unguent als soldats malmesos que es retiren del camp de batalla. Una [escena](#), o tot un film que podria ajudar a entendre de què està feta la sensibilitat descrita és *Fins a l'últim home (Hacksaw Ridge)*, en el qual un soldat accepta ser al camp de batalla a canvi d'evitar-li que senti, ell i només ell, les contradiccions existencials que imposa un conflicte a vida o mort. Qui no pugui tenir una empatia prou intensa amb l'encara votant processista sempre podrà recórrer a una [figura més tràgica](#) en el Gollum del *Senyor dels Anells*, el qual, al final de la saga, salva el protagonista principal i heroi de sucumbir a les passions del jo. I és així que cadascú té una funció en aquesta tragèdia a la qual som tots obligats a participar.

Aquests personatges, els quals indistintament donarien forma metafòrica al ciutadà mitjà que encara vota processisme, no poden, ni desitgen, ni han de voler dirigir el combat, ni liderar res en el conflicte. Però han de ser presents en el

camp de batalla, o en la justa rereguarda, per acompanyar als que no poden seguir i per advertir del perill de passar línies vermelles innecessàries. A aquests ciutadans que voten processisme també els espera el seu camí de responsabilitat. Similarment, una feina que ara no, però que també els exigirà a ells, i no només als que van al davant en la lluita, grans dosis de suport al dolor, un fet que només es pot superar amb la força de la fe –qualitat que en ells és avui mal canalitzada per vascular cap aquest vot processista–, un dolor en veure que l'espai de les accions dures és inevitable en la lluita per la nostra llibertat. Deixem-los, doncs, que facin, perquè puguin construir el seu espai de dignitat i, eventualment en el futur, si és el que els pertoca, d'heroisme.

Bibliografia:

Lehrner, A. and Yehuda, R. (2018) 'Cultural Trauma and Epigenetic Inheritance', *Development and Psychopathology*.

Danieli, Y. (1998) *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*. Berlin: Springer.

Bezo, B. and Maggi, S. (2018) 'Intergenerational Perceptions of Mass Trauma's Impact on Physical Health and Well-Being', *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 10 (3).

<https://www.apa.org/monitor/2019/02/legacy-trauma>

Pérez Fernández, F. (2014) 'La figura institucional del verdugo como espejo público (siglos XVIII-XX). El ejecutor de sentencias y sus variantes psicológicas', *Revista de Historia de la Psicología*, 34 (3), pp. 57-80.

<https://www.bbc.com/mundo/articles/cw0w0l732ego>